

Segédlet a mozgókép és médiaismeret bevezetéséhez kapcsolódó pedagógiai fejlesztések iskolai megalapozásához, az iskolák helyi tanterveiben a tantárgyi keretek meghatározásához, továbbá a szaktanárok mozgókép és médiaismerethez kapcsolódó továbbképzéséhez.

Nem csupán kötelező, valóban fontos

A tantervi szabályozásban meghatározott kötelező tartalmaknak megfelelően összeállított helyi tantervekben foglaltak szerint az általános iskolákban és a gimnáziumokban folyó nevelési-oktatási munka során biztosítani kell a mozgókép és médiaismeret tárgy követelményeinek teljesítését.

(A hatályos jogszabályok értelmében a 2004-ben az iskolába lépő első évfolyam felmenő rendszerben hét év múlva tanul majd az iskola most módosítás alatt álló pedagógiai programjából következő helyi tanterv szerint. Addig az oktatási rendszerben lévő diákok oktatását a kerettantervekre, illetve helyi tantervekre vonatkozó szabályozás határozza meg.)

A **mozgókép és médiaismeret kötelező bevezetését a média szocializációs hatásai indokolják**, egyszersmind az a tény, hogy a mediális szövegértés és a kritikai médiatudatosság (szelektív, interaktív, kritikai médiahasználat) képesség-együttese nélkülözhetetlen egy olyan világban, amelyben az információk meghatározó része a tömegkommunikáció csatornáin éri el az állampolgárokat, akik azonban nincsenek a minimálisan szükséges audiovizuális írástudás és kritikai médiatudatosság képességeinek birtokában.

A mozgókép és médiaismeret kötelező oktatását elrendelő **oktatáspolitikai akarat** a NAT 1996-os megjelenése óta **szilárd**. Figyelembe veszi, hogy a médiaoktatás világszerte egyre jelentősebb súllyal jelenik meg az egyes országok közoktatási rendszerében (akár a 7-12. évfolyamokon az anyanyelvi-irodalmi oktatásra szánt időkeret 20-25%-át is elérve).

A felsőoktatásban a **kommunikáció/film/média szakok iránti kereslet** a negyedik-ötödik legnépszerűbb szakcsoportként jelenik meg a felvételizők számára. Néhány éven belül várható, hogy a kétszintű érettségi megjelenésével az **e szakokra való bejutás esélyeit jelentősen emeli** az emelt szinten sikerrel abszolvált **mozgókép/média érettségi**.

A korszerű iskolában – nem kis mértékben a mozgókép és médiaismeret bevezetésével összefüggésben – **olyan stúdiók és pedagógiai módszerek jelennek meg, amelyeknek közvetlen kapcsolata van a mával**, az iskolán kívüli környezettel, amelyek kreatív gyakorlati feladatokkal, projektmunkával, csoportos alkotómunkával, önálló kutatással segítik a tanulók személyiségfejlődését.

Mozgókép és médiaismeret helye a NAT-ban és a kerettantervben

A Mozgókép és médiaismeret szerteágazó kultúraterületre utaló megnevezés, amely esztétikai és nyelvtudományi, részben szociológiai kategóriákkal többségében leírható ugyan, de helye a tudományok hagyományos rendszerében nehezen jelölhető ki. Az iskolai oktatásban kötelezően megjelenő Mozgókép és médiaismeret elsősorban a *mozgóképi szövegértés képességének fejlesztését és az audiovizuális média társadalmi szerepének, működési módjának tisztázását* szolgálja. A továbbtanulást segítő, választható érettségi tárgyra való felkészülés pedig *kiegészül a mozgókép művészettörténetére* vonatkozó szempontokkal.

A műveltségi (rész)terület helye a NAT szerkezetében problematikus, hosszabb távon módosítandó, mivel olyan kultúrtörténeti, nyelvi és társadalomismereti problémák jelentik a tárgy kulcskérdéseit, amelyek nem értelmezhetőek esztétikai szempontok szerint.

A mozgókép és médiaismeret kulcskérdései

HOGYAN ÉRTELMEZHETJÜK A MÉDIASZÖVEGEKET?

→ médiaNYELV

HOGYAN TÁJÉKOZÓDHATUNK a médiaszövegek között?

→ médiaszövegek RENDSZEREZÉSE

MILYEN SZEREPET TÖLT BE A MÉDIA a társadalomban?

→ médiaINTÉZMÉNYEK
 médiaKÖZÖNSÉG
 médiaREPREZENTÁCIÓ

mozgóképnyelv

Az a tematikai keret, amelynek feldolgozása során biztosítható, hogy a tanulók megismerjék a mediális (elsősorban a mozgóképi) szövegek ábrázolásmódjának néhány alapvető jellegzetességét, a technikai képek természetét: valóság, ábrázolás és értelmezés sajátos viszonyát. A kifejezés eszközeinek kreatív elsajátítása biztosítja azt a “nyelvtudást”, ami nélkülözhetetlen a helyes és kritikus szövegértéshez. A mozgókép nyelvének nincs szótára, se grammatikája, ezeket (részben) olyan esztétikai ismeretek és készségek helyettesítik, amelyekre az egyes szövegek, művek tanulmányozása (mozgókép-olvasás) és azok elkészítése (mozgókép-írás) során tehetünk szert.

a mozgóképi szövegek rendszerezése

A mozgóképi szövegek rendszerezése olyan szempontokat kínál e sokféle – lényegi ábrázolási eszközeit tekintve azonos, megjelenési módját, szemléletét tekintve azonban végtelenül sokszínű szövegtípus (film, televíziós műsor, video, komputerjáték, web) – megkülönböztetésére, amelynek a segítségével e szövegek képződése, szemlélete, értelmezése, társadalmi funkciója felismerhetőbbé válik. Rendszerező elv például a művek szerzői ill. a műfaji karakterének, a filmtörténet meghatározó stílusirányzatainak vagy a televízió műsortípusainak elkülönítése. A nagy nézettségű műsorok a tömegkommunikáció működésének lényegét példázzák: azokat az esztétikai tartományon kívül eső mozgatókat (politikai és gazdasági erőviszonyok, a közbeszéd meghatározása, a mindennapokban érvényesülő morális rend folyamatos konstrukciója, szórakoztatás, virtuális közösségképződés, manipuláció) amelyek döntően befolyásolják az emberek életmódját és értékrendjét. Értelmezésükhöz a formanyelvi ismereteken túl a média, a tömegkommunikáció működésének elemi ismerete szükséges.

a média társadalmi szerepe

Ebben a tematikai keretben kerülhet sor a modern tömegtársadalmak politikai és gazdasági működését, nyilvánosságát és információs kultúráját jellemző tömegművelési kapcsolatos néhány alapvető jelenség megbeszélésére. A média intézményeit szabályozó gazdasági, jogi és etikai kereteken túl meghatározó a közönség, a befogadó szerepének tanulmányozása és a reprezentáció problémájának felvetése. Ez utóbbi arra figyelmeztet, hogy egyfelől a körülöttünk lévő világ a tömegkommunikáció szövegeiben másként mutatkozik, mint ahogyan azt a saját tapasztalataink mutatják, másrészt a médiaszövegek nagyon is markánsan képviselik a megrendelő társadalom valóságos elvárásait, melyeknek reprezentánsai.

Tantárgyi keretek, szaktanárok

önálló vagy integrált tantárgy

A mozgókép és médiaismeretet sok iskolában – az “integráció” jegyében – magától értetődően illesztik valamely hagyományos tantárgyhoz (általános iskolában főként a rajzhoz, gimnáziumban a magyarhoz), noha ez egyáltalában nem következik az ily módon összekapcsolt tantárgyak tematikájából, és – e döntéstől önmagában – még nem is valósul meg semmilyen valós integráció. A terület oktatására a jelenleg hatályos kerettantervek csekély óraszámot biztosítanak. Fel kívánjuk hívni azonban a figyelmet arra, hogy **amennyiben a felsőoktatási intézményekbe felvételizők jelentős része tartósan a kommunikáció ill. a filmszakokra jelentkezik és a képzett szaktanárok száma ezt már megengedi, a külföldi gyakorlattal összhangban a tárgy óraszámát néhány éven belül jelentősen emelkedhet.** Ma még azonban, a bevezetés időszakában a mozgókép és médiaismeret sokkal

sérülékenyebb, mint a hagyományos tantárgyak. El kell kerülni, hogy a „befogadó” tárgy saját tematikájának a bővebb tárgyalását valósítsa meg a mozgókép/médiaoktatásra szánt órakeret felhasználásával. Az önálló órakeret segíti az új tantárgy helyének kijelölését, erősíti annak elfogadását. Egyszerűbbé teszi az értékelést, a teljesítmények visszajelzését – ugyanakkor a „társbérleti forma” – kétségkívül valamivel nagyobb rugalmasságot ad az óraszervezésre.

A kerettanterv által bevezetett „tantárgyi modul” kifejezéssel kapcsolatban fontos megjegyezni, a mozgókép és médiaismeret szakmailag nem része semmilyen hagyományos iskolai tantárgynak.

Tanári felkészültség, kompetencia

A Mozgókép és médiaismeret bevezetésének ma már az egyetlen igazán komoly problémája a felkészült pedagógusok sokaságának hiánya. A mozgókép/média oktatásához **nem elegendő a magyar, a rajz vagy a történelem szakos előképzettség – sőt, a közoktatási törvény előírásai szerint tíz év átmeneti időszakot követően a mozgókép és médiaismeret kizárólag szakos diplomával oktathatják a pedagógusok.**

Az akkreditált pedagógus-továbbképzésben akkreditált tanúsítványos tanfolyamokon (szakmailag minimálisan szükséges a két féléves, 120 órás alapozó képzés elvégzése) ill. a felsőoktatási rendszer különböző intézményeiben (ajánlott a négy féléves, szakirányú továbbképzési szak, mint képzési forma) elérhető képzéseken a tárgy **oktatásához szükséges alapfelkészültség megszerezhető.** Ezért a szakképzetlen kollegák katedrára állítása – hosszabb távon – egyértelműen felveti az iskolavezetés felelősségét. Különösen azért, mert a tárgy kötelező bevezetésének dátuma négy éve ismert, és 2003 óta az oktatási tárca évi 30.000.000 Ft, pályázati úton elnyerhető, kizárólag mozgókép és médiatanár-képzésre/továbbképzésre fordítható összeggel támogatja a kollegák felkészülését.

A mozgókép és médiaoktatáshoz megszerzendő képesítés szempontjából nem az a fontos, hogy a továbbképzésre beiratkozó tanár eredetileg milyen szakon végzett. Bár a foglalkoztatási nehézségek miatt várható, hogy az alacsony óraszámú rendelkező tárgyak tanárai vállalkoznak inkább a felkészülésre, kívánatos, **hogy az egzisztenciális tényező hatását mérsékelve, elsősorban az érdeklődés, a szakmai-módszertani képzettség fejlesztése mentén választódjon ki a Mozgókép és médiaismeret oktatásra vállalkozók köre.**

Figyelembe véve az általános iskolák több ezres nagyságrendjét, valamint azt a tényt, hogy egyetlen mozgókép és médiaoktatásra felkészült szakember biztosítása esetén is bármikor adódhat helyettesítést igénylő probléma, a képzésre vállalkozók körének kialakítása *nem csupán a kollegák és az érintett iskolák, de a fenntartók által közösen végiggondolandó, világos foglalkoztatási stratégiát igénylő kérdés.* A megoldás nagymértékben függ a település nagyságától, hiszen egy-egy képzett tanár képes akár több iskola, ill. az esetleges helyettesítések feladatát is ellátni (vagy valamely iskola alkalmazásában, vagy a fenntartó által foglalkoztatva, önálló munkakörben).

Felsőoktatási intézmények, akkreditált pedagógus-továbbképzések, kapcsolódási pontok

A felsőoktatásban meglehetősen sok olyan képzési forma található, amely a Mozgókép és médiaismeret bizonyos – de csak bizonyos – tematikai elemének magas szintű elsajátítását lehetővé teszi. A kommunikáció és médiaszakokon főként az újságírásra – a nyomtatott és az elektronikus sajtó számára, ill. a médiamenedzseri, vagyis gazdasági és PR-munkára – képeznek szakembereket, míg a filmművészeti, iparművészeti és képzőművészeti egyetemeken a kreatív tehetség kibontakoztatása a meghatározó. A tanárképző főiskolák egy része akkreditálta a mozgókép/média szakot, kérdés, hogy a bolognai folyamattal összhangban a tanárképzés rendszere hogyan változik a közeljövőben. Ma a közoktatásban dolgozók számára elsősorban azok a felsőfokú intézmények tarthatnak különös érdeklődésre számot, amelyek szakirányú továbbképzési szak keretében képeznek mozgókép-és médiatanárokat:

- ELTE BTK, filmtörténet, filmelmélet és pedagógia szak, négy féléves
- Pécsi Tudományegyetem kommunikáció szak és a Debreceni KLTE Európai Tanulmányok Központján elérhető négy féléves képzés

- Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola és Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola
Mozgóké- és médiakultúra pedagógia szakirányú továbbképzési szak
- Színház és Filmművészeti Egyetem, filmelmélet szak

Az akkreditált tanfolyami rendszerű pedagógus-továbbképzésben a minimális felkészítéshez is 120 órás kurzus elvégzésére van szükség. A Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ média programját érdemes ez ügyben megkérdezni az aktuális – esetleg pályázatokkal is támogatott – kurzusokról.

Gyakorlat és szemlélet

Eszközigény, “hardver”

A mozgókép és médiaoktatás, amely főként készségfejlesztésre vállalkozik, s amelynek többek között éppen a technikai kép a tárgya, természetesen nem nélkülözhet bizonyos eszközöket. Az országos felmérések rendre azt mutatják, hogy az iskolavezetők többsége – egyetértve a mozgókép és médiaismeret kötelező oktatásának bevezetésével –, elsősorban a tárgy eszköz-igényes voltától és a csekély órakeretből adódó alacsony hatékonyságtól tartanak. A legtöbb intézményben ugyan megtalálható a technikai képrögzítésre és projekcióra alkalmas eszközök – igaz, többnyire szűkös – kínálata, de még ezeket a berendezéseket sem állították mindenütt közvetlenül az oktatás szolgálatába. A technikai képfeldolgozásra, szerkesztésre alkalmas eszközök néhány évvel ezelőtt még elérhetetlenek voltak az iskolák számára, de **a digitális jelfeldolgozás következtében a megfelelően kiépített számítógép és az arra alkalmas szoftver (esetleg videokártya) segítségével ma már ez a feladat viszonylag könnyen megoldható.** Az informatikai eszközfejlesztések (OM, IHM) nagyjából megoldják a mozgókép-média tárgy eszközigényét, a multimédia pedig ideális környezetet teremt a mozgóképes alkalmazásokhoz.. Mivel a mozgókép-és médiaoktatás gyakorlatában a nagy létszámú osztályok szinte sohasem a tanóra alatt végeznek eszközfüggő gyakorlatokat, hanem egyéni vagy csoportos projektmunka keretében (ahol szükségképpen előkerülnek a családoknál használatos berendezések is, anélkül, hogy azt bárki előírná), **a tárgy bevezetése elsősorban nem a drága eszközberuházáson, hanem a felkészült és innovatív tanárokon múlik.** A pedagóguson, aki nem ragaszkodik mereven az előre rögzített tankönyvi-munkafüzet feladatsorhoz, hanem adott esetben maga talál ki gyakorlatokat, vagy adaptálja azokat a helyi lehetőségekhez. Másfelől ismeri azokat az információs pontokat, elérési útvonalakat, ahol javaslatokat, konkrét ötleteket, ahonnan további segédanyagokat kap egy-egy módszertani probléma megoldásához. Az alábbiakban vázlatosan áttekintjük a tárgy oktatáshoz szükséges eszközigényt – különböző szinteken:

alapszint	<i>taneszköz</i>	tankönyv – feladatgyűjtemény – szöveggyűjtemény – tanári segédkönyv – film-és médiafogalmak kishoztára – Sulinet Digitális Tudásbázis-elérés; kb. 10 kiadvány a szakirodalomból
	<i>szemléltetés</i>	20-25 mű videokazettán vagy DVD-n az ajánlott filmek és műsorok listájából
	<i>techn. eszközök</i>	fényképezőgép (3db); videolejátszó/felvevő (2-3db); DVD (2 db) televízió (3-4db); videokazetták (felvételre, archiválásra alkalmas, 20 db, VHS); kábeltv-csatlakozás
középszint	(alapszint +) <i>taneszköz</i>	kreatív, tanulói multimédia-szerkesztő-oktató program multimédia CD-ROMOK módszertani videók (pl. Filmnyelvi gyakorlatok; Filmórák, médiaórák); médiismereti alapirodalom (pl. Médiismeret, A tömegkommunikáció elmélete); <i>további</i> 15-20 mű a szakirodalomból; film és média szaklapok járatása (pl. Filmvilág, Médiakutató)
	<i>szemléltetés</i>	<i>további</i> 20-25, összesen 40-50 mű és műsor video vagy DVD változata; multimédia CD-k (kb. 10 db)

	<i>techn. eszközök</i> DVD-játszó, VHS-C vagy (H8) ill. – lehetőleg – DV- rendszerű videokamera (3db); statív, külső mikrofon; multimédia számítógép videokártyával; Internet csatlakozás
optimális	(középszint+)
<i>taneszköz</i>	bőséges szakirodalom (40-50 mű),
<i>szemléltetés</i>	az ajánlott film, ill. műsoranyag, dokumentum és kísérleti ill. animációs filmek is –; kb. 120 kazetta ill. DVD
<i>techn. eszközök</i>	szerkesztésére alkalmas – digitális – montírozó, a szükséges digitalizáló kártyával, editáló programmal (min. 3 munkahely); multimédia szerkesztésre alkalmas programok; spot-és derítőlámpák (2-2db.)

Taneszközök

Új tárgyról lévén szó – amelynek bevezetése a NAT megjelenése óta várható ugyan, mégis a gyakorlatban kevés iskola vezette be ténylegesen –, a taneszköz-piac meghatározó szereplői még csak részlegesen kapcsolódtak ehhez a területhez. Tankönyvi besorolást néhány kiadvány kapott, közülük egyik-másik – a tankönyvbírálatokból és kutatási vizsgálatokból ítélve – kifejezetten sikeresnek mondható. Ajánlható minden iskolának az OM/OKI mozgókép és médiaoktatás közoktatási integrációs programjában elkészített komplex taneszközcsomag, szakirodalom és filmjegyzék, ill. néhány – a Magyar Mozgókép Közalapítvány által támogatott, ill. részben a felsőoktatásban is használatos – szakkönyv. Azokról a taneszközökről, amelyekről már van visszajelzés a mozgókép/médiaoktatás gyakorlatából a Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ média programjánál, a Magyar Mozgókép és Médiaoktatási Egyesületnél ill. a Sulinet/oktatás médiarovatánál érdemes tájékozódni (elérhetőségek az Útmutató végén).

Művek, filmek, filmválasztás

A mozgóképkultúra oktatása nem nélkülözheti a vetített anyagot, a műveket, amelyeket nagyon ritkán celluloidon, mozi-környezetben, többnyire azonban videón vagy DVD-n lehet elérni. Törekedni kellene arra, hogy a tanulók megismerjék a magyar és a nemzetközi filmművészet reprezentáns darabjait, ugyanakkor **az iskolai filmoktatás nem eredményezheti néhány mű kanonizálását**. Nincs mód (de szándék sincs) a "legjelentősebb filmek" szűk körének megnevezésére. Az iskolai mozgóképkoktatáshoz *ajánlott* filmlista – elérhető a PTMIK média programjában, az MMME kiadványaiban és a Sulinet média rovatában) ezért nagyságrenddel bőségebb, mint amennyi mű vetítésére ténylegesen sor kerülhet.

Mivel minden lista szükségképpen inkább a film múltját, mintsem jelenét tükrözi, **a kortárs filmet mindig a tanárnak kell beépítenie a kínálatba**. Ha ez elmarad, a diákok az iskolában éppen azokkal a művekkel nem találkoznak, amelyek őket szólítják meg, s amelyek felfedezése örájuk vár. *A vetítési program megtervezése során érdemes bizonyos tematikus csoportokat is kialakítani*. Azon túl, hogy a diákoknak látniuk kellene a szerzői film nagy alkotóitól, a filmművészet meghatározó stílusirányzataiból, a magyar film történetéből és a tömegfilm jeles mestereitől néhány művet, fontos, hogy a *lázas, a szerelem, a gyerekkor és az álom* filmjeivel is találkozzanak.

A kiválasztott, bemutatásra és feldolgozásra kerülő műveket *teljes hosszukban kell* a vetíteni (akár moziban, akár videón vagy DVD-n) –, **a részletek csak a későbbi, elemző munkát segíthetik**. Mivel ez értelemszerűen *nem képzelhető el órakeretben* szükség van a diákok bizonyos, tanidőn túli részvételére.

Az ajánlott művek többsége ma már hozzáférhető a vezető videó kiadók kínálatában, esetleg DVD-n. Ugyanakkor sok iskola számára még jó néhány évig a televíziókban sugárzott filmek kazettára való rögzítése a tényleges megoldás.

Fejlesztési programok, információs pontok

A mozgókép-és médiaoktatással kapcsolatos gyakorlati kérdésekre (képzés, továbbképzés, műlisták, pályázatok, tanulmányi versenyek, szakirodalom, értékelés, stb.)

- a) Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ média program szakembereitől kaphatnak az érdeklődők naprakész tájékoztatást

Sapsál Júlia

Pedagógus-továbbképzési Központ Kutatási és Fejlesztési Iroda

2097 Pilisborosjenő, Fő út 1.

Tel: 06/26-537-525

Fax:06/26-537-510

julia.sapsal@ptmik.hu

- b) továbbá a Magyar Mozgókép és Médiaoktatási Egyesület szakembereitől

Hartai László (hlacko@axelero.hu)

Kozák Zsuzsanna (kozsu@fovpi.hu)

- c) illetve a Sulinet/oktatás/média honlap rovatvezetőjétől

Debreczeni László (ldebreczeni@kisalfold.hu)